

sajnos egyáltalán nem biztos, hogy minden igazi értéket megőriz majd a későbbi korokra utasított, tisztító emlékezet.

Tudom, igazuk van a szerzőknek. A „méla undor” (241. old.) sok mindenben akadály. De csak azok számára, akik nem teljes valóságban, csak saját ízlésrendszerük elvárásain keresztül szemlélik a népet. Pedig a méla undort kiváltó dalok számával kapcsolatban a kérdés úgy is feltehető, hogy mit és mennyit tesz az okos társadalom, hogy ne vársári nylon-bóvli áraszsa el a háznak falát, polcait, — szellemét?

Szelíd derűvel tűnődik az emberben a kérdés: vajon kiadták volna-e így (ilyen anyaggal) ezt a könyvet Magyarországon?

És ha nem, ez számunkra negatívum vagy pozitívum?

Mindegy. Mi gazdagabbak lettünk egy könyvvel. Egy könyvvel, sok tanulsággal és egy csomó házi feladattal.

SZÍV ÉS GONDOLAT

Tóth Ferenc: *Csontomiglan-csontodiglan*, Forum Kiadó, Újvidék, 1980

Tóth Ferenc ma is a szív verseit írja: szinte mindegyik szövegéből a szeretet illetve a szeretet utáni sóvárgás árad. Ennek köszönhetően korszerűtlen módon szembesül a legkorszerűbb problémákkal. Ma, mikor Dávid ki tudja hányadszor maradt alul Góliáttal szemben, neki még mindig van kedve csúzlit venni a kezébe s, vallomásokat téve, önnön kiszolgáltatottságát harcba vetni. Indulásához képest nem változott sokat: most is naiv, ám tudatosan az. A szerelem jelent számára menedéket, miként első verseskötönyvében is tapasztalhattuk, de ezúttal finom erotika adja meg a súlyt. Ez annál inkább dicsérendő, mert irodalmunkban a banalitás kifogása mögött egy újfajta szemérem betegsége harapózott el. Régebben az érzelmek fennköltisége vezetett a sznobizmus felé, ma pedig a durva testiség jelenti azt az ízlésnormát, amit a kor-szellem pecsétje hitelesít. Nagyobb paradoxont aligha lehet elképzelni: a testkultusz tobzódása idején a költők szégyenlik érzelmi világukat. Ezzel szemben Tóth Ferenc úgy lázad, hogy hű marad önmagához. Nem ér-

E számunk nyomása előtt érkezett a szomorú hír, hogy Tóth Ferenc költő, drámaíró és néprajzkutató, az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelv- Irodalom- és Hungarológiai Kutatások Intézetének tudományos munkatársa, 1980. október 9-én, 40 éves korában közlekedési szerencsétlenségben elhunyt. Tóth Ferenc munkái: *Ősztől tavaszig* (versek, 1961), *Vörös madár* (versek, 1966), *Halál a síkban* (versek, 1970), *Aramkorlátozás* (színpadi játék, 1971), *Jób* (verses színmű, 1971), *Kálmány Lajos nyomában* (Az észak-bánáti népballadák élete, 1975), *A kigyófiú titka* (mesejáték, 1977), *Csontomiglan-Csontodiglan* (versek, 1980).

deklik a rossz tapasztalatok, intellektusát hajlandó az élmény pillanatszerűségének hámjába fogni s Eroszhoz ódákat, himnuszokat zengeni. A háborút követően indult nemzedék után szerelmi ihletésről majdnem kizárólag az ő költészetével kapcsolatban lehet beszélni. Ebben a tekintetben Ács Károly nyomdokain jár, amire *Tetőtlenül* című verse a legközvetlenebb bizonyíték. Noha a képek eredetiségéhez nem fér kétség, metaforaképzése és külső formája mindenképpen a *Szerelemre* emlékeztet.

Nem véletlenül lett *Csontomiglan-csontodiglan* Tóth Ferenc negyedik verseskönyvének címe, alig van darabja, amelyiken valamiképpen ne lehetne kimutatni erotikus színeződést. Ihlető élményének racionális vagy irracionális módon ad formát. Néhol nyíltan, többé-kevésbé hagyományos költői képekkel fejezi ki magát, másutt, a szómágia vonzásának és a népballada törvényeinek engedve, a szerelmi motívum rejtett feszültségként, sejtelemként van jelen. Kivételesen gyakran használt kifejezése — a vér és az év — is biologikus képzetkörre utal. „Vénkör a levegőnk. Ha elmegy valaki közöttünk, vérünk kikerüli.” — olvashatjuk például *A Magányos cédrusban*. A vér áramlása lüktet Tóth Ferenc ütemes ráolvasásaiban és szürrealisztikus rejtőzködéseiben: visszafojtott érzékeségből táplálkozik a verseiből áradó hőenergia.

Ennek a költőiségnek a hiányai a múlt felé fordulás gesztusai alkalmával lesznek szembetűnőek. Tóth Ferenc nem is egyszer a visszahozhatatlanság dalait zengi, s kenetteljesen adja át magát az emlékezésnek. Az ő világában „az a húsz év alatti nyár” az igazi s a nem létező a valódi. Attitűdjében a szülők szeretete és a sorsuk iránti részvét olyan intenzitású, mint amire Fehér Ferenc költészete szolgáltatott egyedülálló példát; s hogy ez nem hagyta érintetlenül a fiatal költő érzékenységet, az többek között ilyen közvetlenebb hatásokból is kiderül: „anyám szabadnak álmodott” — írja Tóth (*Déva vára*); „anyád e járdákon álmodott / erősnek...” — olvashatjuk Fehérnél (*Térdeplő bódék közt*). A *Csontomiglan-csontodiglan* szerzője természetesen inkább csak az élménykör illetve — a fülszövegben és még egy-két helyen kissé közhelyesen megfogalmazott — ars poetica tekintetében mutat rokonságot vajdasági őseivel. A fiatal költő emóciói szorosabban kötődnek a képszerűséghez, amennyiben nem a patetikusabb és közvetlenebb prózaverset választja megnyilatkozásának formájaként. Fehér Ferencnél a terhességben is gyönyörűséges múlt, az egyidőben felemelő és lefojtott életérzés többnyire a versalkotó elemeket is magához hasonította: tartalom és forma közvetlenebbül feltételezte egymást. Ezzel szemben Tóth Ferencnél a kép önállóbb életet él, s a szövegösszefüggés esetenként legfeljebb a hangulatiság ürügyén hitelesíti jelenlétét. Figyeljük csak meg e következő sorokat: „Fölszántott és bevetett földed fölött / most lefelé domboruló ég; / vörösre rágott, tüzes bimbóján függ / szájával a gyermek:

a zöld szemű búzaföld.” Hogy a jelentés az apa emlékéhez kapcsolódik, arra csupán egy birtokos személyrag utal, a remek kép egyébként kis mértékben sem tükrözi az apa hiányát, s ha az említett toldalékot elhagyjuk, akár önálló vers is lehetne.

Tóth Ferenc legkomolyabb költőink közé tartozik, nála a humor leginkább cinikus önévédelemként, maró gúnyként jelentkezik, mint akkor, amikor a túl könnyen érvényesülésre vágyónak tart kíméletlen erkölcsi leckét: „Meg arra is gondolok, hogy / puha fát szerzek neked létrának, szöget is hozzá, zsírban / fürdetett szívós acélszöget, de hiába vered a fejsze / fokával, csak nem megy bele. Pedig képzeletedben már / ott élt az égis érő fa legfelső ága, már a királyfi / tenyerében mélyedt a körmöd, s akkor hirtelen rá kellett / döbbed: előrehajolva ülsz itt, és a tenyered verítékétől / izzad előtted a kő...” Számára a nyugalom, a merengés állapota üdvözítő. Annyira ragaszkodik ehhez, hogy saját pózával (a „fehér ördög”-gel) a meddő kódobálást állítja szembe, mint a meddő erőfeszítést, hetvenkedő ostobaságot (*Balra a kódobálótól*). Ugyanilyen önvédelmi jellegű, erkölcsöt tudatosító jellegű a *Meditációk a sírásókról* című verse is. Ez is a kívülállásával tüntet — Tóth Ferenc nem csupán a sírásókkal nem vállal közösséget, hanem a halottakkal sem.

A *Csontomiglan-csontodiglan* című verskötet legjobb verse a *Déva vára*, mely az egyéni és az emberiségi sors azonosságának szorongásos kifejezése, s még akkor is antologikus értékű, ha közel érezzük Pilinszky János versvilágához. Nem sokkal marad mögötte a *Kígyóvőlegény* sem; ebben a humor kivételesen a népmesei és a balladaforma elemeit valamint az erotikus célzásokat életlesíti sajátos költői egységbe.

VAJDA Gábor

BOSSZÚ AZ ÉLETEM

Varga Zoltán: *Tücsök a hángyabalyban*, Forum Kiadó, Újvidék, 1980

Az allegorikus ábrázolásban olyankor telnek az írók megoldásra, amikor véleményük közvetlenebb kinyilvánítását lehetetlenné teszik a hatalmi viszonyok. Az allegóriára fanyalodó alkotó két malomkö, két kényszer között vergődik. Az egyik az önkifejezés belső ingere, az írástudói felelősség megnyilatkozás-vágya; a másik az őszinteséggel járó kockázat mérlegelése, a szókimondás önmegsemmisítésének tudata. Az allegóriában a mögöttes jelentés a lényegesebb, olyannyira, hogy amiről látszólag szó esik, az csupán a cenzúra megtévesztésének eszköze. Az allegorikus ábrázolás művelője kimondatlanul is két nagy csoportra